

Steinar Fredriksen og Kai Spurkland

ORDENSJUSS

2. utgave

STEINAR FREDRIKSEN OG KAI SPURKLAND

ORDENSJUSS

GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2019

2. utgave, 1. opplag 2019

ISBN 978-82-05-52407-1

Foto: Kai Spurkland

Omslagsdesign: Gyldendal Akademisk

Sats: Bøk Oslo AS

Brødtekst: Minion Pro 10,5/15

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Juridisk

Postboks 6730 St. Olavs plass

0130 Oslo

www.gyldendal.no/juridisk

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Alle Gyldendals bøker er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.

Se www.gyldendal.no/miljo

Forord

Denne boken er primært skrevet for å fylle funksjonen som pensumlitteratur i emnet ordensjuss på Politihøgskolen. Vi håper og tror imidlertid at også andre kan ha nytte av den. Ikke minst er det vårt håp at polititjenestepersoner og politiledere i aktiv ordenstjeneste kan ha lyst til å friske opp ordensjussen ved hjelp av denne boken – og kanskje til og med lære noe nytt. En annen aktuell målgruppe kan være jurister i påtalemyndigheten, og da særlig påtalemyndigheten i politiet. Ordensjussen er riktig nok ikke påtalemyndighetens domene, men juristene beveger seg til stadighet i grenselandet mellom straffeprosess og ordensjuss, på samme måte som polititjenestepersoner. For øvrig synes vi det ville være svært hyggelig om boken også får lesere som verken er politistudenter eller tilhører politiet eller påtalemyndigheten, men som ønsker å lese den fordi de finner emnet interessant.

Kai Spurkland har skrevet avsnittet «Innledning og presentasjon» samt kapittel 1 og kapittel 13, mens Steinar Fredriksen har skrevet de øvrige kapitlene. Vi har imidlertid lest og kommentert hverandres kapitler, og vi har begge hatt stor nytte av de råd og forslag vi har kunnet gi hverandre. I så måte kan hele boken sies å være et fellesprosjekt. Den endelige utformingen av våre respektive kapitler må imidlertid den enkelte av oss bære ansvaret for alene.

Under skriveprosessen har vi vært så heldige at vi har fått innspill og kommentarer fra flere dyktige fagpersoner. Politistudent Are Dons Søvik, politiførstebetjent/divisjonsleder Wictor Furøy og politioverbetjent Annett Christine Bugge har lest og kommentert hele eller store deler av manuskriptet, mens høyskolelektor Marianne Jung Midtbø har gitt verdifulle innspill til kapittel 10. Vi retter en stor takk til dem alle. Også her gjelder det at forfatterne av de enkelte kapitler selv må bære ansvaret for den endelige utformingen.

Vi har gjennom arbeidet med boken hatt et utmerket samarbeid med Gyldendal Juridisk, representert ved redaktør Ida Kyhring, og vi retter vår beste takk også til henne.

Steinar Fredriksen ønsker også å rette en takk til sin arbeidsgiver, Politihøgskolen, som har stilt FoU-tid til rådighet, og på den måten gjort det mulig å ha skrivningen som hovedbeskjeftigelse i den tiden arbeidet har pågått.

Oslo, mai 2014

Steinar Fredriksen og Kai Spurkland

Om 2. utgave

Det har nå gått fem år siden denne boken kom ut første gang, og det var behov for en revisjon. I løpet av disse fem årene har straffeloven 2015 trådt i kraft, og det har også kommet en ny våpeninstruks for politiet og et nytt rundskriv fra Politidirektoratet (RPOD-2017-10) som regulerer politiets bruk av maktmidlene håndjern, slagvåpen, pepperspray og patruljehund.

I tillegg til nødvendig revisjon som følge av nytt regelverk har vi foretatt en generell gjennomgang av manuskriptet, noe som har resultert i mange små og noen større endringer i fremstillingen.

Også denne gangen ønsker vi å takke alle i Gyldendal Juridisk som har bidratt i arbeidet med boken, med redaksjonssjef Ida Kyhring og tekstkoordinator Kristin Preus i spissen, for et meget godt samarbeid.

Oslo, april 2019

Steinar Fredriksen og Kai Spurkland

*«Man skal ikke plage andre,
man skal være grei og snill,
og for øvrig kan man gjøre hva man vil.»*

*Politimester Bastian
(Folk og røvere i Kardemomme by,
Thorbjørn Egner)*

Innhold

FORORD	5
OM 2. UTGAVE	7
INNLEDNING OG PRESENTASJON	19
Om boken og hvem den er skrevet for	19
Bokens systematikk og oppbygging	20
KAPITTEL 1 POLITIARBEID OG JUSS	23
1.1 Begrepene ordensjuss og ordenstjeneste	23
1.2 Presentasjon av strafferetten, straffeprosessen og ordensjussen	24
1.2.1 Strafferetten	24
1.2.2 Straffeprosessen	25
1.2.3 Ordensjussen	26
1.2.4 Når fagene møtes	27
1.3 Særtrekk ved ordensjussen	29
1.4 Forskjellen mellom en straffebestemmelse og en inngrepshjemmel	30
1.5 Myndighetsutøvelse, maktanvendelse og lovhjemmel	32
1.5.1 Når må politiet ha hjemmel i lov for det de beslutter eller gjør?	32
1.5.2 Hvilke inngrepshjemler er aktuelle for politiet?	33
1.5.3 Kort om metoderegler	35
1.6 Forholdet mellom straffeprosessuelle tiltak og tiltak med hjemmel i politiloven	36
1.6.1 Innledning	36
1.6.2 Hvorfor kan det være vanskelig å skille inngrep etter politiloven og inngrep etter straffeprosessloven fra hverandre?	37
1.6.2.1 Polisiære inngrep og tvangsmidler kan være aktuelle i samme situasjon	37
1.6.2.2 Tvangsmidler og polisiære tiltak kan likne hverandre	37
1.6.2.3 Tvangsmidler og polisiære tiltak kan fylle samme formål .	39
1.6.2.3.1 Stanse straffbare handlinger	39

1.6.2.3.2	Avverge og hindre gjentakelse av straffbare handlinger	39
1.6.2.4	Både påtalejurister og polititjenestepersoner kan treffe beslutning etter begge lovene.....	40
1.6.2.5	De samme betegnelse brukes på ulike typer inngrep...	41
1.6.2.6	Noen inngrepshjemler er «feilplassert»	42
1.6.3	Forskjellen mellom tvangsmidler og politisære tiltak.....	43
1.6.4	Hvordan velger man riktig grunnlag for inngrepet?.....	44
KAPITTEL 2 RETTSKILDESITUASJONEN I ORDENSJUSSEN		47
2.1	Generelt.....	47
2.2	Grunnlovstekst, lovtekst, instruksstekst og konvensjonstekst.....	47
2.2.1	Oversikt.....	47
2.2.2	Grunnloven.....	48
2.2.3	Politoloven	49
2.2.4	Instrukser	50
2.2.5	Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).....	51
2.3	Politolovens forarbeider	52
2.4	Rettspraksis.....	54
2.5	Reelle hensyn.....	55
KAPITTEL 3 GRUNNPRINSIPPENE FOR UTØVELSE AV POLITIMYNDIGHET – POLITILOVEN § 6.....		59
3.1	En presentasjon av politiloven § 6.....	59
3.1.1	Politoloven § 6 setter grenser for hvordan politiets inngrepshjemler kan benyttes.....	59
3.1.2	Grunnprinsippene i § 6: behovsprinsippet, forholdsmessighetsprinsippet og saklighetsprinsippet.....	62
3.1.3	Politoloven § 6 lovfester alminnelige rettsprinsipper.....	62
3.1.4	Litt om det pedagogiske formålet med behandlingen av § 6 i innværende kapittel	63
3.2	Behovsprinsippets kjerne: «minste middel»-regelen og presiseringene av denne.....	64
3.2.1	Innholdet i «minste middel»-regelen.....	64
3.2.2	Første presisering av «minste middel»-regelen: når minste middel må antas utilstrekkelig.....	65
3.2.3	Andre presisering av «minste middel»-regelen: når minste middel må antas uhensiktsmessig.....	65
3.2.4	Tredje presisering av «minste middel»-regelen: når minste middel allerede har vært brukt forgjeves	66
3.3	Relasjonen mellom behovsprinsippet og forholdsmessighetsprinsippet....	66
3.4	Nærmere om innholdet i nødvendighetskravet.....	67
3.5	De ulike elementene i vurderingen av nødvendighet og forholdsmessighet	69
3.6	Om kravene til nødvendighet og forholdsmessighet etter EMK-retten....	71
3.7	Saklighetsprinsippet.....	72

3.7.1	Generelt om saklighetskravets innhold	72
3.7.2	Nærmere om forbudet mot å ta utenforliggende hensyn	73
3.7.3	Nærmere om forbudet mot vilkårlige avgjørelser.....	75
3.7.4	Nærmere om forbudet mot usaklig forskjellsbehandling	76
3.7.5	Usaklighet, ugyldighet og lydighetsplikt.....	77
3.8	Beskyttelsen av personvernet.....	78
3.9	Oppsummerende oversikt over innholdet i § 6	79

KAPITTEL 4 INNGREPSSITUASJONENE ETTER POLITILOVEN § 7

FØRSTE LEDD	81
4.1 Generelt om inngrepshjemlers todeling – inngrepssituasjoner og inngrepsmåter.....	81
4.2 Inngrepssituasjonene etter § 7 første ledd – en oversikt	82
4.3 Hva menes med «offentlig sted»?.....	83
4.4 Håndheving av den offentlige ro og orden, jf. § 7 første ledd nr. 1.....	85
4.4.1 De to inngrepssituasjonene i § 7 første ledd nr. 1	85
4.4.2 Kravet om tilknytning til offentlig sted	85
4.4.3 Kravet om at noen skal bli forstyrret	85
4.4.4 Ordensbegrepet.....	86
4.4.5 Noen typetilfeller av ordenskrenkelse	89
4.4.6 Særlige krav til inngrepssituasjonen ved forebyggende ordenshåndheving.....	90
4.4.7 Bevistemaer og beviskrav ved inngrep etter § 7 første ledd nr. 1 ...	92
4.5 Ivaretagelse av enkeltpersoners og allmennhetens sikkerhet, jf. § 7 første ledd nr. 2	95
4.5.1 Inngrepenes formål og karakter ved ivaretagelse av sikkerhet	95
4.5.2 Sikkerhetsbegrepet	96
4.5.3 Krav til inngrepssituasjonen ved ivaretagelse av sikkerhet, derunder beviskravet	98
4.6 Inngrep for å avverge eller stanse lovbrudd, jf. § 7 første ledd nr. 3	99
4.6.1 Generelt	99
4.6.2 «Lovbrudd» omfatter bare handlinger som objektivt sett er straffbare	100
4.6.3 Situasjonen hvor straffbarheten er betinget av privatrettslige rettsbrudd.....	101
4.6.4 Særlig om lovbrudd som består i straffbar nektelse av å inngå avtale – straffeloven § 186 første ledd.....	103
4.6.5 Nærmere om hva det vil si å «stanse» et lovbrudd.....	104
4.6.6 Tre alternative inngrepshjemler for å stanse pågående straffbare forhold.....	105
4.6.7 Beviskravet for å gripe inn etter § 7 første ledd nr. 3 ved stansing av lovbrudd.....	107
4.6.8 Grensen mellom avverging og stansing av lovbrudd.....	108
4.6.9 Avvergingens nedre grense – hvor tidlig i hendelsesforløpet kan det gripes inn?	109
4.6.10 Beviskravet ved avverging av lovbrudd	110

4.6.11	Noen eksempler på mulige avvergingssituasjoner	111
KAPITTEL 5 INNGREPSMÅTENE ETTER POLITILOVEN § 7 ANNET LEDD ..		115
5.1	Noen utgangspunkter	115
5.1.1	Forholdet mellom første og annet ledd i § 7	115
5.1.2	Oppregningen av inngrepsmåter i § 7 annet ledd er ikke uttømmende	116
5.1.3	Inngrep ved faktiske handlinger og inngrep ved normeringer	117
5.1.4	Inngrep, normering og pålegg	118
5.1.5	Inndeling av inngrepsmåtene i § 7 annet ledd etter arten av den krenkede interesse	121
5.1.6	Inngrepsmåtenes innbyrdes rangering og forholdet til «minste middel»-regelen	122
5.2	Inngrep i den personlige frihet	123
5.2.1	Ferdselsregulering	123
5.2.1.1	Innholdet i ferdselsreguleringer etter politiloven § 7	123
5.2.1.2	Varigheten av ferdselsreguleringer etter § 7	124
5.2.1.3	En alternativ hjemmel for politiets ferdselsregulering – vegtrafikkloven § 9	125
5.2.2	Avvisning	125
5.2.3	Bortvisning	126
5.2.4	Fjerning	128
5.2.5	Oppholdsforbud	130
5.2.5.1	Generelt om oppholdsforbud	130
5.2.5.2	Oppholdsforbudets virkeområde	130
5.2.5.3	Oppholdsforbudets varighet	133
5.2.5.4	Oppholdsforbud som ikke respekteres	135
5.2.5.5	Særlig om oppholdsforbud i eget hjem	136
5.2.5.6	Særlig om oppholdsforbud etter serveringsloven § 16 tredje ledd	137
5.2.6	Anholdelse	139
5.2.6.1	Anholdelsens karakter og forholdet til andre ordensrelaterte inngrep	139
5.2.6.2	Varigheten av en anholdelse	140
5.2.6.3	Den nedre grense for hva som utgjør en anholdelse	142
5.2.6.4	Underretning om årsaken til anholdelsen	143
5.3	Inngrep i retten til privatliv	143
5.3.1	Visitasjon av person og kjøretøy	143
5.3.1.1	Oversikt over politilovens visitasjonshjemler	143
5.3.1.2	Skillet mellom visitasjon og ransaking	144
5.3.1.3	Hva en visitasjon etter § 7 annet ledd kan omfatte	144
5.3.1.4	Må formålet med en visitasjon etter § 7 annet ledd være å lete etter våpen?	145
5.3.1.5	Situasjoner hvor det kan være aktuelt å tolke visitasjonshjemmelen i § 7 annet ledd innskrenkende	146
5.3.2	Inntreden på privat eiendom	147

5.3.3	Stansing og endring av virksomhet	148
5.4	Inngrep i den private eiendomsrett	150
5.4.1	Forvaring og uskadeliggjøring av farlige gjenstander	150
5.4.2	Pålegg om evakuering	151
5.5	Særlig om pålegg om å oppgi personalia, jf. straffeloven § 162.....	152
KAPITTEL 6 VISITASJON FOR Å AVDEKKE VÅPEN		155
6.1	Innledning.....	155
6.2	Vilkårene for visitasjon, jf. § 7 a første til tredje ledd.....	156
6.2.1	Stedet: «offentlig sted».....	156
6.2.2	Hva som kan visiteres: «person eller kjøretøy»	156
6.2.3	Hva det kan visiteres etter: «våpen».....	156
6.2.4	Beviskravet: «grunn til å undersøke»	157
6.2.5	Hva som skal undersøkes: om «noen» er i besittelse av eller oppbevarer våpen	157
6.2.6	Formålet: «hindre straffbare handlinger som krenker noens liv, helse eller frihet»	161
6.2.7	Situasjonskravene: «erfaringsmessig finner sted» og «hvor det er grunn til å anta at noen planlegger eller forbereder [...]»	162
6.3	Formelle krav, jf. § 7 a fjerde ledd	164
KAPITTEL 7 INNBRINGELSE		167
7.1	Oversikt over kapitlets innhold	167
7.2	Fellesregler om hva det innebærer å bli innbrakt	168
7.2.1	Innbringelse skjer til politistasjon mv.....	168
7.2.2	Fremstilling av den innbrakte for vaktleder	168
7.2.3	Vilkårene for å sette den innbrakte i arrest.....	169
7.2.4	Underretning til den innbrakte om årsaken til innbringelsen.....	170
7.2.5	Varsel til pårørende mv.	171
7.2.6	Løslatelse av innbrakte personer.....	172
7.3	Innbringelse etter § 8.....	174
7.3.1	Oversikt.....	174
7.3.2	Innbringelse på grunn av ordensforstyrrelse, jf. § 8 første ledd nr. 1 og 2.....	174
7.3.2.1	Innbringelse etter § 8 første ledd nr. 1.....	174
7.3.2.2	Innbringelse etter § 8 første ledd nr. 2.....	175
7.3.2.3	Særlig om beviskravet ved innbringelse etter § 8 første ledd nr. 1 og 2	176
7.3.3	Innbringelse for identitetskontroll, jf. § 8 første ledd nr. 3.....	177
7.3.3.1	Tilknytningen til straffeloven § 162	177
7.3.3.2	Vilkårene for innbringelse etter § 8 første ledd nr. 3	178
7.3.3.3	Beviskravet etter § 8 første ledd nr. 3.....	179
7.3.4	Innbringelse fra sted hvor det må antas å være begått en forbrytelse, jf. § 8 første ledd nr. 4.....	179

7.3.5	Om muligheten til overgang til pågripelse etter straffeprosessloven § 173 ved innbringelsesperiodens opphør	181
7.4	Innbringelse etter § 9.....	183
7.4.1	Grunnvilkåret om beruselse	183
7.4.2	De enkelte handlinger som kan gi grunnlag for innbringelse	184
7.4.3	Særlige plikter for politiet ved innbringelse av berusede personer .	186
7.4.4	Beslagleggelse og tilintetgjøring av rusmidler	188
KAPITTEL 8 ETTERFØLGENDE VISITASJON		191
8.1	Innledning.....	191
8.2	Identifikasjonsvisitasjon	192
8.3	Sikkerhetsvisitasjon.....	194
8.4	Arrestantvisitasjon	195
8.5	Forvaring av gjenstander funnet under sikkerhets- eller arrestantvisitasjon	198
KAPITTEL 9 HJELP TIL SYKE MV.		201
9.1	Generelt.....	201
9.2	Hjelpepliktens inntreden og innhold, jf. § 12 første ledd	202
9.3	Hjemmelen til å ta syke personer i forvaring, jf. § 12 annet ledd	203
9.4	Hjemmelen til å «bane seg adgang» til hus mv., jf. § 12 tredje og fjerde ledd	204
9.5	Hjemmelen til å foreta visitasjon mv., jf. § 12 femte ledd.....	205
KAPITTEL 10 INNGREP OVERFOR BARN		209
10.1	Generelt.....	209
10.2	Vise eller bringe barn hjem.....	210
10.3	Ta hånd om barn ved alvorlig risiko for helse eller utvikling.....	211
10.4	Bekymringsamtale.....	213
10.4.1	Generelt	213
10.4.2	Hva menes med «foreldrene»?.....	213
10.4.3	Materielle vilkår for innkalling og formelle krav til innkallingens innhold.....	214
10.4.4	Adgangen til avhenting.....	215
10.4.5	Forholdet til straffeprosessuell etterforskning.....	215
10.4.6	Alternativ til innkalling: samtale i barnets hjem	217
10.4.7	Tilgang til opplysninger fra bekymringsamtalen	217
10.4.8	Kort om politiets adgang til å dele opplysninger fra bekymringsamtale med andre offentlige etater og med private...	218
KAPITTEL 11 INNGREP ETTER POLITILOVEN OG FORHOLDET TIL EMK-RETTE		221
EMK-RETTE		221
11.1	Oversikt over kapitlets innhold.....	221
11.2	Hovedtrekkene i den EMK-rettslige reguleringen	222
11.3	Formål det er tillatt å fremme gjennom inngrep i den personlige frihet	224
11.3.1	Skillet mellom frihetsberøvelse og frihetsbegrensning	224

11.3.2	Formål det er tillatt å fremme gjennom frihetsberøvelser	227
11.3.3	Formål det er tillatt å fremme gjennom frihetsbegrensninger	228
11.4	Formål det er tillatt å fremme gjennom inngrep i retten til privatliv.....	229
11.5	Formål det er tillatt å fremme gjennom inngrep i den private eiendomsrett	229
KAPITTEL 12 POLITIETS ADGANG TIL Å BRUKE FYSISK MAKT		231
12.1	Inngrepshjemler og metoderegler.....	231
12.2	Generelt om politiets adgang til å bruke fysisk makt – politiloven § 6 fjerde ledd	232
12.2.1	Maktbegrepet i § 6 fjerde ledd	232
12.2.2	Om behovet for å tolke § 6 fjerde ledd innskrenkende.....	233
12.2.3	Kravene om nødvendighet og forsvarlighet i § 6 fjerde ledd	235
12.3	Særlig om nødverge som rettsgrunnlag for lovlig bruk av fysisk makt.....	236
12.4	EMK-rettslige skranker for politiets bruk av fysisk makt.....	238
12.4.1	Generelt	238
12.4.2	Retten liv – EMK art. 2	239
12.4.3	Forbudet mot tortur og umenneskelig eller nedverdiggende behandling – EMK art. 3	241
12.5	Ulike typer maktmidler	244
12.5.1	Generelt	244
12.5.2	Skytevåpen	244
12.5.2.1	Anskaffelse og oppbevaring	244
12.5.2.2	Bevæpning	245
12.5.2.2.1	Når bevæpning med skytevåpen kan finne sted.....	245
12.5.2.2.2	Hvem som kan bevæpnes	247
12.5.2.2.3	Hvem som kan beslutte bevæpning	247
12.5.2.3	Bruk av skytevåpen	248
12.5.3	Slagvåpen.....	251
12.5.3.1	Utlevering og bæring av slagvåpen.....	251
12.5.3.2	Bruk av slagvåpen	252
12.5.4	Pepperspray	253
12.5.4.1	Utlevering og bæring av pepperspray.....	253
12.5.4.2	Bruk av pepperspray	253
12.5.5	Gassvåpen	253
12.5.6	Håndjern og annet båndsel	254
12.5.6.1	Utlevering, bæring og oppbevaring av håndjern og annet båndsel.....	254
12.5.6.2	Bruk av håndjern	254
12.5.6.2.1	Politiinstruksen § 3-2 tredje ledd – generelt ..	254
12.5.6.2.2	«Under pågrep», «under transport» og «truer med eller gjør seg skyldig i bruk av vold»	255
12.5.6.2.3	«Forsøker å påføre seg skade» og «for å hindre forspillelse av bevis».....	256
12.5.6.2.4	Bruk av håndjern og forholdet til EMK art. 3 .	257

12.5.7	Patruljehund som maktmiddel	259
12.5.8	Arrestasjonsteknikker	260
12.5.8.1	Generelt	260
12.5.8.2	Teknikker det undervises i på Politihøgskolen	261
12.5.8.3	Særlig om «nødvergeteknikker»	261
12.5.8.4	Slag og spark	262
12.5.8.5	Halsgrep («kyllinggrep»)	263
12.5.8.6	Mageleie	264
12.5.8.7	Tildekking av hodet	265
12.5.8.8	Beinlås	265
12.5.8.9	Andre teknikker	265
12.6	Dokumentasjon av maktbruk	266
12.6.1	Generelt	266
12.6.2	Noen særlige tilfeller	266
12.7	Når grensene overskrides	267
12.7.1	Generelt om forholdet mellom ulovlig og straffbar maktanvendelse	267
12.7.2	Polititjenestens særlige karakter som ulovfestet straffrihetsgrunn og som tolkningsmoment ved anvendelse av straffeloven §§ 171–173	268
12.7.3	Straffbarhetsvurderingen etter straffeloven § 18 annet ledd, jf. første ledd	271
12.7.4	Ordensstraff for tjenesteforsømmelse	272
KAPITTEL 13 PRAKTISKE EKSEMPLER		275
13.1	Innledning	275
13.2	Metodikk: Hvordan løse ordensrettslige problemstillinger?	275
13.3	Et forslag til metode trinn for trinn	276
13.3.1	Første trinn: Klargjør forutsetningene	276
13.3.1.1	Klargjør faktum	276
13.3.1.2	Definer målet for oppdraget	277
13.3.2	Andre trinn: Velg aktuelle tiltak og drøft vilkårene for bruk av disse	277
13.3.2.1	Velg ett eller flere tiltak som kan være aktuelle	277
13.3.2.2	Drøft om vilkårene i de aktuelle inngrepsbestemmelsene er oppfylt	278
13.3.3	Tredje trinn: Vurder kravene i politiloven § 6	278
13.3.3.1	Vurder nødvendighet etter politiloven § 6	278
13.3.3.2	Vurder forholdsmessighet etter politiloven § 6	279
13.3.4	Fjerde trinn: Vurder andre problemstillinger hvis situasjonen eller oppgaven inviterer til det	279
13.3.4.1	Saklighet og god politiskikk	279
13.3.4.2	Særsilt vurdering av maktbruken	279
13.3.4.3	Vurder inngrep etter andre regelverk enn politiloven	280
13.3.4.4	Vurder aktuelle straffebestemmelser	280
13.3.5	Femte trinn: Oppsummer og konkluder	280

13.4	Slåsskamp på utested	280
13.4.1	Oppgave	280
13.4.2	Forslag til løsning	281
13.4.3	Kommentarer til oppgaven	284
13.5	Veltet søppelkasse	284
13.5.1	Oppgave	284
13.5.2	Forslag til løsning	285
13.5.3	Kommentarer til oppgaven	288
13.6	Kioskran	288
13.6.1	Oppgave	288
13.6.2	Forslag til løsning	288
13.6.3	Kommentarer til oppgaven	291
13.7	Full og plagsom	291
13.7.1	Oppgave	291
13.7.2	Forslag til løsning	292
13.7.3	Kommentarer til oppgaven	294
13.8	Fra det ene til det andre	295
13.8.1	Oppgave	295
13.8.2	Forslag til løsning	295
13.8.3	Kommentarer til oppgaven	297
13.9	Vold mot politiet	298
13.9.1	Oppgave	298
13.9.2	Forslag til løsning	298
13.9.3	Kommentarer til oppgaven	300
13.10	Tre menn og tre kniver	300
13.10.1	Oppgave	300
13.10.2	Forslag til løsning	301
13.10.3	Kommentar til oppgaven	305
13.11	Svak mistanke	305
13.11.1	Oppgave	305
13.11.2	Forslag til løsning	306
13.11.3	Kommentar til oppgaven	307
13.12	Demonstrasjon	307
13.12.1	Oppgave	307
13.12.2	Forslag til løsning	308
13.12.3	Kommentar til oppgaven	311
13.13	Russ på farten	311
13.13.1	Oppgave	311
13.13.2	Forslag til løsning	312
13.13.3	Kommentar til oppgaven	313
13.14	Narkotikaselger	313
13.14.1	Oppgave	313
13.14.2	Forslag til løsning	314
13.14.3	Kommentar til oppgaven	317
13.15	Risikosupportere før fotballkamp	317
13.15.1	Oppgave	317

13.15.2 Forslag til løsning.....	318
13.15.3 Kommentar til oppgaven.....	320
13.16 Fest ute av kontroll	321
13.16.1 Oppgave	321
13.16.2 Forslag til løsning.....	321
13.16.3 Kommentar til oppgaven.....	326
13.17 Farlig byggeplass	326
13.17.1 Oppgave	326
13.17.2 Forslag til løsning.....	326
13.17.3 Kommentar til oppgaven.....	328
13.18 Velferdssjekk.....	328
13.18.1 Oppgave	328
13.18.2 Forslag til løsning.....	329
13.18.3 Kommentar til oppgaven.....	331
VEDLEGG.....	333
AKTUELL LITTERATUR.....	343
LOVER.....	345
AKTUELLE UTREDNINGER, LOVFORARBEIDER OG RUNDSKRIV	350
DOMMER.....	351
STIKKORD.....	353

Innledning og presentasjon

Om boken og hvem den er skrevet for

Denne boken er en lærebok i ordensjuss. Den primære målgruppen er studenter ved Politihøgskolen, men boken vil også kunne være nyttig for polititjenestepersoner, ledere i politiet, jurister og andre med interesse for ordensjuss.

Det å skrive en lærebok innebærer noen valg. I og med at boken primært er skrevet for politihøgskolestudenter, har vi lagt hovedvekten på emner som tidligere har vært, og også i fremtiden vil måtte være, sentrale i pensum på Politihøgskolen. En lærebok kan videre ikke være for omfattende. De som vil ha en meget grundig gjennomgang av ordensjussen, må derfor supplere med andre kilder. Det er en litteraturliste bak i boken.

Boken er videre skrevet slik at man vil få størst utbytte av den ved å lese den i sin helhet fra første til siste kapittel. Man kan selvfølgelig velge bare å lese utvalgte deler av boken, men da skal man være oppmerksom på at den ikke er laget som et oppslagsverk, men som en lærebok hvor temaene er presentert i den rekkefølgen som vi mener er mest hensiktsmessig for å lære seg stoffet.

Temaet i boken er ordensjuss. Det er likevel brukt en del plass på å beskrive ordensjussens plassering i forhold til andre juridiske fag som er sentrale for politiet. Begrunnelsen for dette er at det er nær sammenheng mellom ordensjussen og de øvrige politirettslige fagene. En god forståelse av ordensjussen forutsetter derfor kunnskap også om disse fagene.

Ordensjuss er et fag hvor det ikke er tilstrekkelig å opparbeide seg rent teoretisk kunnskap. Man må også oppøve en ferdighet i å anvende rettsreglene i politihverdagen. Det er derfor laget et eget kapittel med praktiske eksempler. I dette kapitlet er

det beskrevet situasjoner fra den praktiske politihverdagen og vist hvordan jussen kan anvendes på disse situasjonene.

Bokens systematikk og oppbygging

Grovt sett kan boken deles i tre deler. Kapitlene 1 og 2 utgjør første del. Her presenteres politiloven, ordensjussen som fag og rettskildesituasjonen i ordensjussen.

Kapitlene 3 til 10 utgjør den andre delen av boken og er bokens hoveddel. Her gjennomgås grunnprinsippene for utøvelse av politimyndighet og de viktigste inngrepshjemplene.

Kapitlene 11 til 13 utgjør den tredje og avsluttende delen av boken. Her behandles temaer som er aktuelle uansett inngrepssituasjon og inngrepsmåte. Siste kapittel inneholder praktiske eksempler på anvendelse av den jussen som er behandlet tidligere i boken.

Det anbefales å lese boken kronologisk ved første gangs gjennomlesning fordi alle kapitlene bygger på at man har lest de forutgående kapitlene først.